

ความทั่วไป เกี่ยวกับระบบกฎหมายลิขสิทธิ์

1. ประวัติกฎหมายลิขสิทธิ์

1.1 สมัยโบราณ (Antiquity) เป็นยุคที่เริ่มจากอารยธรรมตะวันตกในกรีกโบราณและในโรม ยุคนี้เป็นยุคสังคมเศรษฐกิจทาส สภาพชีวิตเศรษฐกิจคือ งานเกษตรกรรมในระบบนาผืนใหญ่ที่มีเจ้าที่ดิน¹ ซึ่งชีวิตของผู้ประพันธ์ทั้งหลายมิได้ถือว่าคนเขียนงาน เป็นอาชีพ แต่ถือว่าตนเป็นครูและเป็นนักปรัชญา เช่นพลาโตและยุคลิด หรือนักเขียนโรมันในทางการ เมืองอย่างเช่น ซีซาร์หรือทนายความเช่น ชิเซโร หรือข้าราชการ เช่นคาทาลุส และแม้ว่าบางครั้งผู้ประพันธ์ถือว่าเขาเป็นนักประพันธ์ที่ยอมรับ เพียงว่าเขาประพันธ์ขึ้นมาเพื่อหวังชื่อเสียงและการยอมรับในสังคมมากกว่าจะเขียนขึ้นเพื่อให้ได้เงินมายังชีพ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความคิดเห็นที่เป็นไปในทางตรงข้าม ซึ่งปรากฏในจดหมายที่ชิเซโรส่งไปถึงแอตติอุส โดยได้เขียนชมแอตติอุสเกี่ยวกับการที่เขาสามารถขายบทปาฐกถาให้กับลิกาเรียลได้สำเร็จ และจะเสนอขายงานเขียนชิ้นต่อ ๆ ไปให้กับลิกาเรียลด้วย ซึ่งคำว่าขาย (Vendere) ในภาษาลาตินมีความหมาย เช่นเดียวกับคำว่าขาย (Selling) ในภาษาอังกฤษสมัยใหม่ โดยอาจแปลความหมายเป็นสองทางคือ อาจจะเป็นการขายเพื่อแลกเงินหรือเป็นการพิมพ์โฆษณาเพื่อขายความคิด และแนวความคิดในลักษณะ เช่นนี้มีนักประพันธ์ที่แสดงความคิดเห็นไว้อย่างชัดเจนคือ มาร์เซียล ซึ่งแสดงความคิดเห็นไว้ในมหากาพย์บทหนึ่งว่า

"ท่านผู้อ่านคงพอใจมากทีเดียวที่ได้อ่านบทประพันธ์ยาว ๆ และคงถามหาถึงบทกลอนอื่น ๆ อีก แต่ว่าอุปสรรคทางถกคอกเบียดเบียนและบรรดาทาสรุ่น ๆ ของข้าก็ถามหาค่าแรง ท่านผู้อ่านละจ่ายเสียสิ ไยจึงยังคงเจียบอยู่หรือทำเป็นไม่ได้ยิน ถ้าเช่นนั้นก็ต้องขอลาไปก่อน"

¹ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด, 2527), หน้า 61-62.

นอกจากนี้ มาร์เซียล ยังเป็นผู้ที่ตำหนินักลอกเลียนว่าเป็นโจร โดยเขาใช้คำว่า ลอบลอกเลียน (Plagiarium) และเรียกบุคคลที่ขโมยบทกลอนของเขาว่า Plagiarius²

ดังนั้น ในยุคโบราณนี้อาจกล่าวได้ว่า แม้จะมีนักประพันธ์บางคนที่มุ่งหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีการพัฒนาเพียงพอที่จะนำไปสู่ความคิดที่ว่า สิทธิของผู้ประพันธ์ในงานที่สร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งแม้แต่กฎหมายสมัย Republic และประมวลกฎหมายจัสติเนียนก็ไม่ได้กล่าวถึงสิทธิในทางเศรษฐกิจ (economic right) เช่นนี้ไว้เลย สำหรับสิทธิทางด้านจิตใจหรือธรรมสิทธิ (moral right) ในยุคนี้เป็นสิทธิที่ได้รับการเน้นอย่างจริงจัง³

1.2 สมัยกลาง (Middle Ages) ในยุคนี้เป็นยุคที่ความคิดด้านลิขสิทธิ์ยังไม่อาจปรากฏขึ้นได้ เพราะสภาพของบ้านเมืองและสังคมในยุคนี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาจักร ซึ่งจะมีกิจการอยู่ทุกหมู่บ้าน⁴ งานที่เขียนปรากฏออกมาจึงเป็นงานทางศาสนาในสำนักนักบวช และไม่อาจทราบได้ว่าเป็นงานของผู้ประพันธ์คนใด เขียนขึ้น ซึ่งโดยแท้จริงอาจมีพระรูปใครรูปหนึ่งเขียนขึ้น นอกจากนี้รูปแบบของงานประพันธ์ในยุคนี้จะมีลักษณะ เป็นรูป กิ่งการ เมือง ซึ่งผู้ประพันธ์มุ่งหวังให้เผยแพร่อย่างกว้างขวางที่สุดมากกว่าที่จะมุ่งหวังในทางพาณิชย์ และด้วยเหตุที่ผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นพระก็มักถือสัจย์ว่า จะอยู่อย่างยากจนจึงไม่สนใจในเรื่องเงินที่จะได้รับ⁵

ในยุคนี้ได้เกิดคดีสำคัญขึ้นคดีหนึ่งพิพาทกันระหว่าง นักบุญโคลัมบากับ เจ้าอาวาสหิน เนีย ซึ่งพิพาทกันด้วยเหตุที่นักบุญโคลัมบาลอกบทสวดคออิชฐานไป เจ้าอาวาสหิน เนียขอให้คืนสำเนาบทสวด เพราะเป็นการคัดลอกโดยไม่ได้รับอนุญาต คดีนี้กษัตริย์ Demoft ได้พิพากษาเป็นคุณแก่ผู้ประพันธ์ว่า "ลูกวัวคอกได้แก่แม่วัว สำเนาหนังสือคอกได้แก่หนังสือ" นอกจากนี้คดีสำคัญนี้แล้ว คดีลิขสิทธิ์อื่น ๆ ก็ได้ปรากฏ ทั้งนี้เป็นเพราะส่วนใหญ่ที่มีการนำเอาบทกลอนไปอ่านในที่สาธารณะ

² Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, (London: Butterworths, 1983), pp. 13-14.

³ Ibid., p. 14.

⁴ ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม, หน้า 69.

⁵ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 14.

การบอกกล่าวเล่าเรื่องจะเป็นลักษณะนิยมการบอกเล่าทางจารีตประเพณี ซึ่งบอกเล่ากันมาก่อน เป็นนวนิยายโดยนักกลอนพเนจร การที่จะให้มีต้นฉบับจึงมีน้อย คติลิขสิทธิ์จึงไม่เกิด⁶

1.3 สมัยประดิษฐ์แท่นพิมพ์จนถึงอนุสัญญาลิขสิทธิ์นานาชาติ สถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปอย่างมากเมื่อมีการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ขึ้นมาใช้ ซึ่งเป็นเครื่องจักรกลในการทำซ้ำ แทนการคัดลอกด้วยมือ จึงเป็นเหตุให้มีการเพิ่มจำนวนในงานเขียน และเมื่อมีจำนวนมาก หนังสือจึงราคาถูก ประชาชนต่างสนใจการอ่านหนังสือมาก อันเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการขายในตลาดอย่างกว้างขวาง ดังนั้น ในลักษณะการขายเช่นนี้นักประพันธ์ไม่อาจเข้าถึงมหาชนได้โดยลำพังตนเอง จึงต้องมีบุคคลที่เป็นตัวกลางในการลงทุนขั้นต้นในการพิมพ์ เพราะกระบวนการพิมพ์และราคากระดาษจะต้องมีการลงทุนสูง ตัวกลางในการค้าชนิดใหม่นี้ เราเรียกว่า "Stationer" ซึ่งหมายถึงผู้พิมพ์และผู้ขายหนังสือในอังกฤษ

ลักษณะของการดำเนินธุรกิจดังกล่าวนี้ ผู้ดำเนินการธุรกิจในยุคนี้ประสบปัญหา ด้านการลงทุนสูง แต่ไม่อาจคืนกำไรได้ เพราะมีการแข่งขันอย่างไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะต้นฉบับนำไปทำซ้ำด้วยวิธีการที่ถูกต้องกว่า และง่ายกว่า จึงเป็นเหตุให้บรรดา Stationer ทั้งหลายล้มละลายและไม่กล้าพิมพ์งานใหม่ ๆ และมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าพึ่งพาเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือกษัตริย์ ผู้ครองนครเพื่อแสวงหาความคุ้มครองจากชนชั้นปกครอง ซึ่งในที่สุด Stationer ทั้งหลายก็ได้รับอภิสิทธิ์ (Privileges) จากกษัตริย์หรือตามภาษาสันนิษฐานใหม่ เรียกว่า การเป็นเจ้าของสิทธิ ลักษณะอภิสิทธิ์นี้มีลักษณะของลิขสิทธิ์สมัยใหม่อยู่สามประการคือ

- 1) มีการให้สิทธิแต่ผู้เดียวในการทำซ้ำและจำหน่าย
- 2) สิทธินั้นมีอายุเวลายาวนาน
- 3) การแก้ไขในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ คือการปรับและยึด ทรัพย์สิน

เป็นเหตุให้เกิดการละเมิด และในบางครั้งก็ให้ใช้ค่าเสียหาย

ในยุคการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ ซึ่งได้ปฏิบัติการทำพิมพ์และการเผยแพร่งานเขียน ทั้งปวง ทำให้อุดมการณ์ความคิดของระบบลิขสิทธิ์มีความคิดแบ่งแยก เป็นสองทางชัดเจนในปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือความคิดทางหนึ่งอยู่บนสิทธิในการทำสำเนา ซึ่งเริ่มต้นในประเทศอังกฤษ

⁶ Ibid., pp. 14-15.

โดยกำเนิดจาก Statute of Anne 1709 นับเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของโลก และเป็นกฎหมายแม่แบบในประเทศที่พูดภาษาอังกฤษ สำหรับความคิดอีกทางหนึ่งคือ สิทธิของผู้ประพันธ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศฝรั่งเศสสร้างขึ้น และใช้ในกลุ่มประเทศภาษาละตินและยุโรป แต่กระแสดความคิดทั้งสองนี้เริ่มเข้าใกล้กันยิ่งขึ้น ในสมัยอนุสัญญากรุงเบอร์น ซึ่งเป็นอนุสัญญานานาชาติฉบับแรกที่ว่าด้วยลิขสิทธิ์⁷

ประวัติศาสตร์ในยุคนี้พอที่จะแบ่งแยกออกเป็นรายละเอียดของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 ประเทศเยอรมัน เป็นประเทศแรกที่มีการพิมพ์ด้วยวิธีการเคลื่อนไหวเป็นเล่มแรก การคุ้มครองผู้พิมพ์และผู้ขายหนังสือจึงเป็นเรื่องเร่งด่วน และการให้อภิสิทธิ์อันแรกนั้นได้มอบให้แก่โยฮันน์ ฟอน สเปเยอร์ในเมืองเวนิซ ซึ่งเป็นอำนาจผูกขาดในลักษณะทั่วไป หรืองานเพียงจำนวนหนึ่งแก่ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา และก็มี การให้อภิสิทธิ์แก่ผู้ประพันธ์งานรวมทั้งศิลปินด้วย

การคุ้มครองในประเทศเยอรมันด้วยการให้อภิสิทธิ์นั้นมีเงื่อนไขบังคับไว้ก่อนที่จะให้อภิสิทธิ์ไว้ว่า จะต้องมอบหนังสือให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาต่อมา ส่วนอายุอภิสิทธิ์นั้นอยู่ในระหว่างหนึ่งถึงสิบปี ซึ่งวัตถุประสงค์ของการมอบอภิสิทธิ์ก็คือ เพื่อทำให้ผู้พิมพ์และผู้โฆษณาได้คืนซึ่งผลกำไรที่เขาได้ลงทุนไป แต่ปัญหาในทางปฏิบัติการให้อภิสิทธิ์นั้นจะมอบให้ก็ต่อเมื่อผู้โฆษณาสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ประพันธ์ได้ให้ความยินยอม

การเปลี่ยนแปลงความคุ้มครองจากการให้อภิสิทธิ์เป็นการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละน้อยไม่ใช่ด้วยการปฏิวัติอย่างในประเทศฝรั่งเศส และการพัฒนาการของอภิสิทธิ์ในเยอรมันก็แตกต่างจากฝรั่งเศสและอังกฤษ กล่าวคือในฝรั่งเศสและอังกฤษการได้รับอภิสิทธิ์นั้นใช้ได้ทั่วประเทศ แต่ในเยอรมันอภิสิทธิ์ผู้โฆษณาใช้ได้แต่เฉพาะแคว้นหรือในรัฐที่มีการให้อภิสิทธิ์จากเจ้าผู้ครองนคร⁸ ทั้งนี้เพราะในยุคนี้เยอรมันประสบความ

⁷Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, pp. 15-16.

⁸Ibid., pp. 17-18.

ล้มเหลวจากการสร้างรัฐชาติ (Nation State)⁹ ซึ่งแตกต่างกับอังกฤษและฝรั่งเศสในขณะนั้นที่สร้างชาติเป็นปึกแผ่นแล้ว และด้วยเหตุที่ลักษณะของเยอรมันเป็นแคว้นจำนวนมาก จึงเกิดถกเถียงเวียนวนรณการรณกันอย่างมากมาย และในยุคสมัยราวศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงที่วรรณคดีเยอรมันกำลังเบ่งบาน มีกวีขึ้นนำเกิดขึ้นชื่อ ไวลฟ์กัง ฟอน เกอเต้ ซึ่งได้แสวงหาความคุ้มกันให้แก่ผู้โฆษณาของเขาด้วยการรับมอบสิทธิถึง 39 ชิ้น และด้วยลักษณะการแบ่งเป็นรัฐหรือแคว้นเช่นนี้ เป็นผลให้เยอรมันมีความพยายามที่จะทำให้ลิขสิทธิ์เป็นเรื่องเหนือระดับชาติ โดยมีการทำความตกลงทวิภาคีระหว่างรัฐเยอรมันต่าง ๆ ในปี ค.ศ. 1832 สมาพันธ์แห่งรัฐเยอรมัน (Deutscher Bund) ได้ให้หลักประกันในเรื่องการถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ (Reciprocity) เพื่อร่วมกันคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์ระหว่างรัฐ ต่อมาปี ค.ศ. 1837 สมาพันธ์ตกลงให้ความคุ้มครองเป็นเวลา 10 ปี กับงานประพันธ์หลังโฆษณา และในปี ค.ศ. 1845 ได้ขยายอายุเป็น 30 ปี นับแต่ผู้ประพันธ์ตาย ฉะนั้น กล่าวได้ว่านี่คือจุดเริ่มต้นของสนธิสัญญาระหว่างรัฐว่าด้วยลิขสิทธิ์ และอายุที่กำหนดให้คุ้มครองยาวกว่าอายุของผู้ประพันธ์ก็ได้กำหนดขึ้น ในครั้งนี้

เมื่ออาณาจักรเยอรมัน (ไรซ์) ได้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1871 เยอรมันจึงได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และลิขสิทธิ์เป็นเรื่องของรัฐบาลกลาง ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์ก็ได้ตราขึ้นในปีเดียวกันนี้ ครั้นเมื่อถึงสมัยอนุสัญญากรุงเบอร์ลินในปี ค.ศ. 1886 กฎหมายลิขสิทธิ์ของเยอรมันก็พัฒนาไปมากแล้ว¹⁰

1.3.2 ประเทศฝรั่งเศส ในประเทศฝรั่งเศสเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาในเรื่องความเสี่ยงของผู้ลงทุนในการพิมพ์โฆษณาหนังสือ เพราะเหตุที่มีการถกเถียงเวียนแบบด้นดบับ ผู้พิมพ์โฆษณาจึงแสวงหาความคุ้มครองจากการรับสิทธิ แต่สำหรับลิขสิทธิ์ในฝรั่งเศสในยุคนี้สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องสิทธิปัจเจกชน (Individual right)

⁹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม, หน้า 85.

¹⁰ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 18.

กล่าวคือมิได้รับอภิสิทธิ์ในลักษณะทั่วไป แต่ในเรื่องการขอรับอภิสิทธิ์ เพื่อให้มีการประกันส่วนตัว อภิสิทธิ์จากกษัตริย์จะมีผลครอบคลุมงานบางชิ้น โดยห้ามมิให้ผู้อื่นพิมพ์หรือลอกเลียนหนังสือ เล่ม นั้น ๆ โดยเฉพาะลักษณะการประกันส่วนตัว เช่นนี้ได้กลายเป็น "สถาบัน" ในการคุ้มครอง อุตสาหกรรมขึ้นเพื่อชดเชยต้นทุนของผู้ขายหนังสือ และความเสี่ยงภัยทั้งหลายในทางพาณิชย์ หากมีการทำเลเมิดผู้ทำเลเมิดจะต้องถูกปรับ และในยุคนี้ผู้พิมพ์ได้ร่วมกันก่อตั้งสมาคมการค้า ซึ่งต่างต้องเป็นสมาชิก เพื่อจะได้สิทธิในการพิมพ์และโฆษณาหนังสือ

ในปี ค.ศ. 1537 ระบบอภิสิทธิ์ได้นำมาใช้ในการตรวจตัด (censorship) หนังสือ ต่อมาในปี ค.ศ. 1547 มีพระบรมราชโองการห้ามพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับ คัมภีร์จนกว่าจะได้รับการตรวจตราจากคณะทนายศาสตร์แห่งปารีส และในปี ค.ศ. 1566 ได้มี กฎหมายห้ามการพิมพ์สิ่งใด ๆ ที่มีตราของผู้สำเร็จราชการ ในกรณีนี้หากฝ่าฝืนโทษที่ได้รับคือ ตายสถานเดียวด้วยวิธีการแขวนคอหรือรัดคอ

ในระยะต้นศตวรรษที่ 18 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างร้านขาย หนังสือในปารีสกับร้านขายหนังสือในชนบท เพราะร้านในปารีสได้อภิสิทธิ์เกือบทั้งหมดจาก เจ้าหน้าที่ แต่ผู้โฆษณาในชนบทได้อภิสิทธิ์เพียงส่วนน้อย และเมื่อมีการต่ออายุอภิสิทธิ์ของผู้โฆษณา ในปารีส สำนักพิมพ์ในชนบทคัดค้านโดยอ้างว่าการพิมพ์โฆษณาบางงานสำคัญ ๆ ในวงกว้างและการ พยายามเรียนรู้จะเป็นประโยชน์แก่มหาชน ซึ่งสิ่งที่เขาอ้างก็คือ สิ่งที่เขาเรียกว่าสาธารณสมบัติของ แผ่นดิน (public domain) ในสมัยนี้ แต่บรรดานักขายในปารีสอ้างว่าการต่ออายุอภิสิทธิ์ จะ ทำให้ผู้ประพันธ์เป็นที่รู้จัก ซึ่งทนายของเขาชื่อหลุยส์ เคอริกูร์ด์ ได้อ้างว่างานคือผลจากการสร้าง สรรค์ของผู้ประพันธ์ จึงเป็นของผู้ประพันธ์ และ เขา เป็นผู้โอนกรรมสิทธิ์ในงานให้แก่ผู้โฆษณา ผู้ซึ่งยอมเสี่ยงภัยที่จะโฆษณา ผลตามทฤษฎีคือผู้พิมพ์จะได้ไปซึ่งสิทธิในงานของผู้ประพันธ์อย่าง ถาวร การต่ออายุอภิสิทธิ์จึงเป็นการยอมรับสถานะของกิจการ เช่นนี้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1767 สำนักพิมพ์ปารีสชื่อ เบรอดองได้รับการสนับสนุนจากผู้ประพันธ์ที่มีชื่อผู้หนึ่งในสมัยนั้น คือดิเคโรล์ ซึ่งแม้จะเห็นด้วยกับการขอต่ออายุแต่ก็ยังยืนยันว่าสิทธินั้น เป็นของผู้ประพันธ์

ครั้นในระยะเวลาใกล้กับสมัยปฏิวัติในปี ค.ศ. 1777 พระเจ้าหลุยส์ ที่ 16 ได้ออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการค้าหนังสือจำนวน 6 ฉบับ หนึ่งในจำนวนนั้นคือ "Arrêt sur les privilèges" ซึ่งกล่าวถึงอภิสิทธิ์สองประการคือ ประการที่ 1 อภิสิทธิ์ เป็นของ

ผู้โฆษณาซึ่งได้ไป เพื่อประโยชน์ของมหาชนอันมีอำนาจผูกขาดชั่วคราวระยะเวลาอันจำกัด เพื่อให้ได้
คืนมาซึ่งการลงทุนของผู้โฆษณา อภิสิทธิ์อีกประการหนึ่งเป็นของผู้ประพันธ์ ซึ่งได้ไปเพราะการที่
ได้สร้างสรรค์งานของเขาเป็นสิทธิแต่ผู้เดียว (exclusive right) ที่มีอยู่ตลอดไป

ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 อภิสิทธิ์ทั้งหมดถูก
ยกเลิกโดยมีกฤษฎีกาจากสภาสองฉบับประกาศใช้แทนคือ กฤษฎีกาวันที่ 13 -19 มกราคม ค.ศ.
1791 เป็นเรื่องเกี่ยวกับเสรีภาพในนาฏกรรม กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ก่อตั้งสิทธิในการนำออก
แสดงของผู้ประพันธ์ และอีกฉบับหนึ่งคือ กฤษฎีกาลงวันที่ 19-24 กรกฎาคม ค.ศ. 1793 ได้
ก่อตั้งสิทธิในการทำซ้ำแต่ผู้เดียวของผู้ประพันธ์ กฎหมายทั้งสองนี้ได้อยู่บนพื้นฐานปรัชญาการ
ปฏิวัติ กล่าวคือสิทธิส่วนบุคคลของผู้ประพันธ์ เป็นฐานที่ตั้ง และผู้ประพันธ์ เป็นเจ้าของในงาน
ของเขาปรากฏจากรายงานรัฐสภาที่ว่า " เป็นทรัพย์สินที่ศักดิ์สิทธิ์และมีลักษณะส่วนบุคคลยิ่งกว่า
ทรัพย์สินใด"

กฤษฎีกาทั้งสองฉบับมีสาระสำคัญสองประการคือ ประการที่หนึ่ง
สิทธิในการทำซ้ำ อีกประการหนึ่งคือสิทธิในการนำออกแสดงในที่สาธารณะ นอกจากนี้ได้กำหนด
ในเรื่องความเสียหายในกรณีละเมิด กฤษฎีกาทั้งสองได้แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1910 และ
ใช้เป็นรากฐานกฎหมายลิขสิทธิ์มาจนถึงกฎหมายลิขสิทธิ์ปี ค.ศ. 1957 ซึ่งเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์
ฉบับปัจจุบัน

ผลของกฤษฎีกาทั้งสองฉบับคือ หลักเกณฑ์ใหม่ที่ปรากฏขึ้น 2 ประการคือ

- 1) สิทธินั้น เป็นของผู้ประพันธ์อย่างแน่นอนและเป็นสิทธิส่วนบุคคล
- 2) เป็นสิทธิในงานไม่ว่าจะเป็นงานชนิดใดก็ตาม

หลักเกณฑ์ทั่วไป เช่นนี้ทำให้ศาลสามารถพัฒนากฤษฎีกาและแนวทาง
ปฏิบัติของ "สิทธิของผู้ประพันธ์" โดยปราศจากการออกกฎหมายอื่น ๆ เป็นเวลานานถึงศตวรรษครึ่ง
จนกระทั่งมีกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบัน ปี ค.ศ. 1957¹¹ และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้าย

¹¹ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, pp. 18-20.

โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 1985 กฎหมายฉบับใหม่มีรายละเอียดเพิ่มเติมที่น่าสนใจเกี่ยวกับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ สิทธิของนักแสดง ผู้ผลิตงานด้านแถบบันทึกภาพและแถบบันทึกเสียง และธุรกิจเกี่ยวกับโสตทัศนศึกษาต่าง ๆ¹²

1.3.3 ประเทศอังกฤษ ประเทศอังกฤษถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดเริ่มต้นของกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ได้อาศัยกฎหมายอังกฤษเป็นแม่แบบ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เดนมาร์ก¹³

ปี ค.ศ. 1476 เป็นปีที่เกิดระบบการพิมพ์หนังสือในประเทศอังกฤษ ซึ่งนายวิลเลียม แคนส์ตันได้เป็นผู้นำระบบการพิมพ์หนังสือเข้าไปในประเทศ¹⁴ ในระยะเริ่มแรกยังไม่มีปัญหาการลอกเลียนแบบเพราะปริมาณหนังสือมีน้อย ซึ่งกษัตริย์ในสมัยนี้คือพระเจ้าริชาร์ดที่ 3 แห่งอังกฤษได้ออกกฎหมายสนับสนุนให้มีการผลิตหนังสือออกเผยแพร่ โดยอนุญาตให้มีการส่งหนังสือต่างประเทศเข้ามาในประเทศอังกฤษ เมื่อเสรีภาพในการเผยแพร่หนังสือมีมากขึ้น ความต้องการหนังสือก็เพิ่มขึ้น การลอกเลียนมีมากขึ้นจึงจำเป็นต้องให้การคุ้มครอง โดยถือว่ากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภิสิทธิ์ในการพิมพ์ให้แก่ผู้ใด ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของการออกใบอนุญาตผู้พิมพ์โฆษณา ในการนี้จะเก็บค่าอนุญาตเป็นรายได้แก่กษัตริย์และบริวารของพระองค์

ในปี ค.ศ. 1556 พระเจ้าฟิลิปและพระนางมารีได้ออกกฎหมายเพื่อก่อตั้งบริษัทของช่างพิมพ์หนังสือพิมพ์ (Stationers' Company) โดยมีวัตถุประสงค์ป้องกันการเผยแพร่การปฏิรูปศาสนา กฎหมายดังกล่าวเป็นข้อจำกัดเกี่ยวกับการพิมพ์หนังสือ¹⁵ ทั้งนี้เพราะ

¹² สมศรี เอี่ยมธรรมและแสงแข โคละทัด, "สรุปข่าวในวงการลิขสิทธิ์," เอกสารเผยแพร่ลิขสิทธิ์, 4 (ธันวาคม 2528) : 13-14.

¹³ กรมศิลปากร, รวมเอกสารชุดกฎหมายลิขสิทธิ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ยูนิเด็คโปรดักชั่น, 2527), หน้า 8-9.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹⁵ E.P. Skone James et al, Copinger and Skone James on Copyright, (London: Sweet & Maxwell 1980), p. 7.

ต้องการให้อาชีพขายหนังสืออยู่ในคนกลุ่มน้อย และเป็นการให้อนุญาตด้วยระบบอภิสิทธิ์ ซึ่งคนกลุ่มน้อยที่เป็นสมาชิกบริษัทดังกล่าวนี้ มีสิทธิพิมพ์หนังสือทุกเล่ม หรือพิมพ์ซ้ำหนังสือโดยมีการลงทะเบียนในทะเบียนของบริษัทก่อนที่จะนำออกโฆษณา การลงทะเบียนจะแสดงชื่อสมาชิก (ผู้พิมพ์) ชื่อของงานและวันเดือนปีของการนำออกโฆษณา งานที่ปรากฏในทะเบียนมักเรียกกันว่า "สำเนา" สมาชิกอ้างสิทธิ์ที่จะโฆษณาสำเนาเหล่านี้ตลอดไป และสิทธิ์นี้ก็เรียกกันในภายหลังว่า "สิทธิ์ในการทำสำเนา (Copyright)"¹⁶ อันเป็นสิทธิ์ที่ได้รับรองโดยกฤษฎีกาของศาล Star Chamber ครั้นต่อมาได้มีการตรา Licensing Act ในปี ค.ศ. 1643 และแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1647, 1649 และครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. 1652¹⁷

ในปี ค.ศ. 1690 John Locke ซึ่งเป็นนักปรัชญาได้เรียกร้องให้มีลิขสิทธิ์สำหรับผู้ประพันธ์ โดยเขาให้เหตุผลว่าเมื่อคำนึงถึงเวลาและความพยายามที่ใช้ในการเขียนงานนั้น เขาก็ควรจะได้รับรางวัลเยี่ยงงานอื่น อันเป็นเหตุให้เกิดการดรากรกฎหมาย Statute of Anne ในปี ค.ศ. 1709 ซึ่งเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของโลก กฎหมายนี้มีหลักเกณฑ์พื้นฐานอยู่ 3 ประการคือ

- 1) ผู้ประพันธ์หนังสือที่ยังไม่ได้พิมพ์มีสิทธิ์แต่ผู้เดียวในการพิมพ์เป็นเวลา 14 ปี นับแต่วันโฆษณา หลังจากที่ครบ 14 ปี สิทธิในการพิมพ์แต่ผู้เดียวก็กลับเป็นของผู้ประพันธ์อีกครั้ง ในระยะเวลาอีก 14 ปี ถ้าในขณะที่ครบ 14 ปีแรกนั้น เขายังมีชีวิตอยู่
- 2) ผู้ละเมิดต้องเก็บหนังสือที่หมอบอยู่ในครอบครองของคนไว้และจ่ายค่าปรับหน้าละ 1 เพนนี ค่าปรับนี้จะเป็นพินัยหลวงกึ่งหนึ่ง และอีกกึ่งหนึ่งเป็นสินไหมแก่โจทก์หรือบุคคลที่ฟ้องเรียกค่าเสียหายนั้นอีกกึ่งหนึ่ง
- 3) ห้ามฟ้องเว้นแต่จะได้มีการเอาชื่อหนังสือขึ้นทะเบียนของบริษัท ผู้พบหนังสือก่อนการโฆษณาหนังสือนั้น เจ้าหน้าที่ของบริษัทจะเป็นผู้ออกหนังสือรับรองการจดทะเบียนและทะเบียนตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

¹⁶ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 20.

¹⁷ E.P. Skone James, et al, Copinger and Skone James on Copyright, p. 9.

หลักเกณฑ์ตามกฎหมายฉบับนี้ เป็นการประนีประนอมระหว่างความต้องการของผู้โฆษณาและสิ่งซึ่งรัฐสภาเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อมหาชน เพราะผู้ประพันธ์สูญเสียสิทธิของตนตามกฎหมายคอมมอนลอว์ หลังการนำออกโฆษณาและผู้โฆษณาก็สูญเสียสิทธิในการที่จะอ้างว่าตน เป็นผู้ซื้อลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ตลอดไปของผู้ประพันธ์¹⁸ ดังนั้น อำนาจตามกฎหมายที่จะผูกขาดของผู้พิมพ์ที่เคยมีอยู่ตลอดไปก็หมดลง

ในปี ค.ศ. 1842 ได้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมขยายกำหนดเวลาคุ้มครองออกไปตลอดชีวิตเจ้าของลิขสิทธิ์และอีก 7 ปี หลังจากที่เขาตาย หรือให้มีกำหนดเวลาคุ้มครอง 42 ปี นับแต่โฆษณา แล้วแต่กำหนดใดจะนานกว่ากัน

สำหรับการคุ้มครองงานอื่น ๆ นอกจากวรรณกรรม กฎหมายในอังกฤษได้เริ่มบัญญัติให้ความคุ้มครองในงานศิลปกรรมครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1734 และงานประติมากรรมเมื่อปี ค.ศ. 1814 งานดนตรีกรรมและนาฏกรรม ปี ค.ศ. 1833 งานภาพเขียนและงานถ่ายภาพ ในปี ค.ศ. 1862 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้รวบรวมเป็นฉบับเดียวกันในปี ค.ศ. 1875 และในการรวบรวมครั้งนี้ได้นำเอาหลักคอมมอนลอว์มาบัญญัติรวมไว้ด้วย ซึ่งหลักดังกล่าวเป็นบรรทัดฐานจากคดี Donaldson V. Beckett (1774) โดยที่ศาลได้วางหลักบรรทัดฐานไว้ดังนี้

- 1) ตามคอมมอนลอว์ ผู้ประพันธ์งานวรรณกรรมมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการพิมพ์และโฆษณางานนี้ตลอดไป
- 2) สิทธิตามกฎหมายคอมมอนลอว์ จะหมดไปเมื่องานนี้ได้้นำออกโฆษณา และผู้ประพันธ์มีสิทธิฟ้องร้อง เพียงอาศัยอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ และ เงื่อนไขตามกฎหมายปี ค.ศ. 1709

ดังนั้น สิทธิแต่ผู้เดียวของผู้ประพันธ์หรือผู้โฆษณาที่มีอยู่ในงานคงได้ความสมดุลย์กับประโยชน์ของมหาชนในการที่จะเผยแพร่งานทั้งหลายนั้นโดยเสรี¹⁹

¹⁸Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 22.

¹⁹Ibid., p. 23.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1885 อังกฤษได้เข้าร่วมประชุมชาติมหาอำนาจ ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเบอร์ลินและอังกฤษได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญานั้นภายใน 1 ปี ซึ่งทำให้อังกฤษต้องผูกพันในการออกกฎหมายของตน เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวต่างชาติ และรวมกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปี ค.ศ. 1911 จนถึงพระราชบัญญัติฉบับสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1956 ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน²⁰

1.3.4 ประเทศสหรัฐอเมริกา บรรพบุรุษชาวอเมริกันก็อยู่แสวงบุญที่หลบหลีกการกดขี่ทางศาสนาจากประเทศอังกฤษ เพื่อตั้งอาณานิคมใหม่ ดังนั้น กฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงเป็นกฎหมายคอมมอนลอว์ตามแบบอย่างเช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษ²¹ กฎหมายลิขสิทธิ์ในสหรัฐอเมริกาก็เดินตาม Statute of Anne เป็นส่วนใหญ่ และเมื่อสหรัฐอเมริกาได้ประกาศอิสรภาพและได้วางรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1789 กฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองหลักการในเรื่องลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรโดยบัญญัติเป็นความว่า "สภาของเกรสมิอำนาจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าของวิทยาการและศิลป โดยการให้หลักประกันในเวลาอันจำกัดแก่ผู้ประพันธ์และผู้ประดิษฐ์ให้มีสิทธิแต่ผู้เดียว ในงานเขียนหรือการค้นคว้าของคน"

หลังจากที่ออกรัฐธรรมนูญและภายหลังต่อมาอีก 1 ปี สหรัฐอเมริกาได้ตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1790 (Copyright Act 1790) เนื้อหาส่วนใหญ่เหมือนกฎหมายอังกฤษในสมัยนั้น แต่อย่างไรก็ตามการพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมทางเศรษฐกิจจากบริษัทผู้ขายหนังสือหรือสมาคมการค้าชนิดอื่น ๆ อย่างเช่นในอังกฤษ แต่เป็นกิจการที่กระทำในทางการพาณิชย์โดยแท้ ทั้งไม่มีระบบอภิสิทธิ์อย่างในยุโรป จึงเป็นผลให้นักเขียนในสหรัฐอเมริกามีความมุ่งหวังที่จะได้ผลตอบแทนในเรื่องเงินทองจากมหาชน ยิ่งกว่าจากเอกชนผู้มั่งมี²²

²⁰ E.P. Skone James, et al, Copinger and Skone James on Copyright, pp. 15-16.

²¹ กำธร กำประเสริฐ, คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า 165.

²² Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 24.

กฎหมายของสหรัฐอเมริกา มีข้อแตกต่างจากอังกฤษที่สำคัญอยู่ เรื่องหนึ่งก็คือ กฎหมายมิได้คุ้มครองผู้ประพันธ์ชาวต่างชาติ เป็นผลให้นวนิยายอังกฤษถูกลอกเลียนอย่างมากในสหรัฐอเมริกา และในฐานะที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกาใช้ภาษาเดียวกัน นวนิยายของสหรัฐอเมริกาก็ตกอยู่ในลักษณะเดียวกัน คือมีการนำไปพิมพ์ซ้ำและขายในราคาถูกที่อังกฤษ เมื่อเหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏขึ้น สหรัฐอเมริกาจึงได้ตรากฎหมายลิขสิทธิ์ปี ค.ศ. 1891 สภาวะการดังกล่าวได้รับการแก้ไขและสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจเข้าสู่ "กลุ่มประเทศลิขสิทธิ์" ซึ่งแม้ว่ากฎหมายนั้นยังมีเงื่อนไขการคุ้มครองผู้ประพันธ์ชาวต่างชาติ เฉพาะกรณีที่มีการพิมพ์หนังสือเหล่านั้นในสหรัฐอเมริกา บทบัญญัตินี้ต่อมาได้มีการยกเลิกไปและมีการตรากฎหมายลิขสิทธิ์ในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งเป็นเวลานานมาก หลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention)

กฎหมายปี ค.ศ. 1976 นี้ นับเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับสำคัญของโลก ที่ถือได้ว่าเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ทันสมัยที่สุดจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะ เป็นกฎหมายที่พยายามแก้ไขปัญหา ลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีในสมัยศตวรรษที่ 20²³

1.4 จากอนุสัญญากรุงเบอร์ลินจนถึงปัจจุบัน อนุสัญญากรุงเบอร์ลินนั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการริเริ่มในการพัฒนากฎหมายลิขสิทธิ์จากกฎหมายภายในมา เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในประเทศอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งมีการแก้ไขกฎหมายภายใน เพื่อที่จะให้สัตยาบันแก่การแก้ไขอนุสัญญาแต่ละครั้ง

การพัฒนาการของกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศในระยะเวลา 60 ปี คือนับแต่ค.ศ. 1886 ถึง ค.ศ. 1948 นั้น เป็นเรื่องการพัฒนาการของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน และจากปี ค.ศ. 1950 ถึงปี ค.ศ. 1980 เป็นการพัฒนาการของอนุสัญญากรุงเบอร์ลินและอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล อนุสัญญาฉบับหลังนี้เป็นอนุสัญญาที่นำเอาประเทศมหาอำนาจสองประเทศ คือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต เข้ามาอยู่ในวงจรรวมของลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ

²³Ibid., pp. 25-26.

อนุสัญญาทั้งสองฉบับมีการแก้ไขและพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สอดคล้องกับ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งพิจารณาได้จากเรื่องสิทธิข้างเคียง (neighbouring rights) อันเป็นเรื่องที่ขยายจากเรื่องลิขสิทธิ์²⁴ และเป็นสิทธิในงานที่สืบเนื่องจากงานอื่น ที่มีอยู่ก่อนแล้ว เช่นนำเอางานวรรณกรรมไปแปรรูปเป็นงานภาพยนตร์ ฉะนั้น งานภาพยนตร์จึง เป็นงานที่สืบเนื่องจากงานวรรณกรรมอันเป็นงานที่มีอยู่ก่อน และงานภาพยนตร์ดังกล่าวนี้อยู่ใน ขอบเขตของสิทธิข้างเคียง²⁵

การพัฒนาการของระบบลิขสิทธิ์ในปัจจุบันนี้ได้รับแรงผลักดันจากผลของ เทคโนโลยีที่กำลังพัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว และระบบลิขสิทธิ์จะมีแนวโน้มที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ค่อยไปยิ่งขึ้นในอนาคต ทั้งระดับในประเทศและระหว่างประเทศ

2. เหตุผลในระบบลิขสิทธิ์

2.1 หลักเหตุผลที่ว่าด้วยความชอบธรรมทางธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์งาน (The principle of natural justice)

หลักเหตุผลนี้เป็นหลักที่เกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่าผู้ทำเป็นผู้สร้างสรรค์ ซึ่ง งานที่แสดงออกถึงบุคลิกภาพของเขาเอง ผู้ทำก็ควรมีอำนาจที่จะตัดสินใจว่างานของ เขานั้นควร นำออกโฆษณาหรือไม่เพียงใด ในลักษณะใด ทั้งมีสิทธิป้องกันความเสียหายอันเกิดแก่งานทาง ปัญญาของเขา

2.2 หลักเหตุผลในทางเศรษฐกิจ (Economic Argument)

หลักเหตุผลนี้ตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ลิขสิทธิ์ เกิดขึ้นจากผลกระทบของ การปฏิวัติอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งทำให้การผลิตงานสร้างสรรค์ เริ่ม ต้องใช้ทุนทรัพย์และกระบวนการผลิตงานสร้างสรรค์ออกมาในลักษณะซับซ้อน เช่นงานภาพยนตร์ งานสถาปัตยกรรม การพิมพ์ การบันทึกเสียง ทำให้การผลิตงานสร้างสรรค์มีลักษณะในทาง

²⁴Ibid., pp. 25-26.

²⁵Ibid., p. 178.

พาณิชย์โดยแท้ ซึ่งผู้ลงทุนและผู้สร้างสรรค์ต่างมุ่งหวังในผลกำไรที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ลงทุนและผู้สร้างสรรค์ได้ประสบกับปัญหาการขาดทุน เพราะเหตุที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดการทำซ้ำ หรือการลอกเลียนงานลิขสิทธิ์ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและราคาถูก เช่นการทำซ้ำในงานพิมพ์และเทปบันทึกเสียง ดังนั้น ความเสี่ยงภัยที่จะต้องสูญเสียรายได้ของผู้ลงทุนและผู้สร้างสรรค์งานจึงเป็นเหตุให้การผลิตงานสร้างสรรค์ลดน้อยลง และสภาพสังคมขาดงานสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการ ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์จึงได้มุ่งหวังที่จะคุ้มครองรักษามลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้สร้างสรรค์งานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อจูงใจให้ผู้สร้างสรรค์ หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ผลิตงานสร้างสรรค์แก่สังคมต่อไป²⁶ ฉะนั้น กล่าวได้ว่าหลักเหตุผลทางเศรษฐกิจก็คือการมุ่งหวังให้รางวัลแก่ผู้สร้างสรรค์งานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งรางวัลที่ผู้สร้างสรรค์งานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์จะได้รับ เพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในเรื่องการยอมรับของสาธารณชนต่องานลิขสิทธิ์ของเขาและประโยชน์ที่ได้รับจากงานลิขสิทธิ์นั้น ๆ²⁷

หลักเหตุผลทาง เศรษฐกิจดังกล่าวนี้ได้วิวัฒนาการขึ้นจนกลายเป็นสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในทางเศรษฐกิจ (Economic rights of authors) ซึ่งเป็นแต่ผู้เดียวที่ใช้ได้กับงานทุกประเภทและพื้นฐานเบื้องต้นแห่งสิทธิดังกล่าวนี้มีอยู่สองประการใหญ่ ๆ คือ

2.2.1 ลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำ ซึ่งงานลิขสิทธิ์ (Right of reproduction)

กฎหมายลิขสิทธิ์ถือว่าเป็นสิทธิของผู้สร้างสรรค์งานในการทำสำเนางานลิขสิทธิ์ของเขาเอง การทำซ้ำซึ่งสำเนางานลิขสิทธิ์ในปัจจุบันมีวิธีการต่าง ๆ มากมาย เช่นทำซ้ำด้วยการพิมพ์ การถ่ายด้วยเครื่องสำเนาภาพถ่าย (Photocopying) การทำซ้ำซึ่งภาพยนตร์และแผ่นเสียงด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสิทธิในการทำซ้ำซึ่งสำเนานี้รวมถึงสิทธิในการนำออกโฆษณาซึ่งงานสำเนาที่ได้ทำซ้ำขึ้นมาภายใต้การควบคุมของผู้สร้างสรรค์งานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ในบางกรณี ลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำจะรวมถึงสิทธิในการนำงานลิขสิทธิ์ออกจำหน่ายเผยแพร่ ทั้งนี้เพราะเหตุที่การตกลงยินยอมอนุญาตให้ทำซ้ำในงานลิขสิทธิ์นั้น ผู้สร้างสรรค์งานย่อมเป็นผู้กำหนดเวลาและเงื่อนไขของการจำหน่ายเผยแพร่สำเนางานลิขสิทธิ์

²⁶Ibid., p. 3.

²⁷UNESCO, The ABC of Copyright, (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1981), p. 26.

โดยสัญญา รวมทั้งการกำหนดปริมาณและราคาสำเนางานลิขสิทธิ์และ เขตพื้นที่ของการทำสำเนา ลิขสิทธิ์ออกจำหน่าย แต่ในบางกรณีการแบ่งแยกสิทธิในการทำซ้ำ ซึ่งสำเนาออกจากสิทธิในการจำหน่ายเผยแพร่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สร้างสรรค์มากกว่าการกำหนดเป็นสิทธิประเภทเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กรณีเกี่ยวกับการออกอากาศของโทรทัศน์ที่เรียกว่า "เคเบิลทีวี (Cable television)"

2.2.2 สิทธิในการสื่อสารสู่สาธารณชน (The right of communication to the public) ในกรณีนี้เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับสิทธิในการทำงานลิขสิทธิ์ออกแสดงต่อสาธารณชน ซึ่งจะต้องมิใช่เป็นการนำออกแสดงภายในครอบครัวหรือในกลุ่มมิตรสหายหรือกลุ่มบุคคลที่คุ้นเคยสนิทสนม หรือแสดงเพื่อเป็นการต้อนรับแขกในสาธารณชน สิทธิเช่นนี้มีความสำคัญต่อการนำออกแสดงในงานลิขสิทธิ์ทุกประเภท และความหมายของสิทธินี้ได้ขยายไปถึงการกล่าวสุนทรพจน์หรือการอ่านบทกลอนต่อสาธารณชน การแสดงดนตรี การนำออกแสดงนิทรรศการหรือแสดงสินค้า ซึ่งภาพวาด หรืองานประติมากรรม การแพร่เสียงแพร่ภาพของสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ การนำภาพยนตร์และภาพนิ่งออกแสดง การออกกระจายเสียงด้วยเครื่องขยายเสียง การถ่ายทอดทางเคเบิลทีวีและรวมถึงการออกอากาศด้วยคลื่นสั้นหรือสื่อสารดาวเทียม²⁸

สิทธิเบื้องต้นในทางเศรษฐกิจสองประการนี้ได้บัญญัติ เป็น เนื้อหารายละเอียด ในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของนานาประเทศ ซึ่งด้วยกฎหมายในระบบลิขสิทธิ์ทั้งหลายจะบัญญัติชัดเจนตามที่เรียกกันว่า "สิทธิในการแสวงหาประโยชน์ (right of exploitation) เช่นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ประเทศเยอรมัน ปี ค.ศ. 1965 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 1974 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ถึงมาตรา 23 และในกฎหมายฝรั่งเศสตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ปี ค.ศ. 1957 มาตรา 26 ถึงมาตรา 28 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์สหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1976 มาตรา 106 เป็นต้น

2.3 หลักเหตุผลในทางวัฒนธรรม (Cultural Argument)

หลักเหตุผลนี้ถือว่างานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์มาแล้วจะกลายเป็นทรัพย์สินสมบัติของชาติไปในที่สุด ฉะนั้น การกระทำด้วยวิธีใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดหรือเป็นการสนับสนุน

²⁸ Ibid., pp. 27-28.

ให้มีการสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ ก็จะเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนทาง เสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติขึ้น²⁹

2.4 หลักเหตุผลในทางสังคม (Social Argument)

หลักเหตุผลนี้คือการสร้างสรรค์งานขึ้นเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนในสังคม อันจะ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ เพื่อเชื่อมโยงระหว่างชนชั้น คิว และวัยในสังคม ดังนั้น ระบบ ลิขสิทธิ์จึงมีขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความกลมเกลียวกันของสังคม³⁰

3. ระบบลิขสิทธิ์ที่สำคัญ

3.1 ระบบลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์หรือระบบภาคพื้นยุโรป (The droit d'auteur or Continental European System) เป็นระบบที่เน้นหนักทางเหตุผลความชอบธรรมตาม ธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์งาน ซึ่งพิจารณาถึงสิทธิ เฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์งาน เป็นหลัก เนื่องจากถือว่างานสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากสติปัญญาของผู้สร้างสรรค์เอง และถึงแม้ว่าจะเป็น เรื่องทรัพย์สินอันก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจก็ตาม งานนั้นก็ยังคงเป็นทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) ซึ่งทรัพย์สินในลักษณะนี้มีความสัมพันธ์ในทางปัญญาและจิตใจ หรือบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์รวมอยู่ด้วย ซึ่งเรียกว่าธรรมสิทธิ (moral right) อัน เป็น สิ่งเฉพาะที่ไม่อาจถูกคัดลอก บิดเบือนหรือทำให้เสียหายในเกียรติยศ ชื่อเสียง ดังนั้น การ คุ้มครองของระบบลิขสิทธิ์ตามระบบนี้จึง เน้นหนักถึงตัวของผู้สร้างสรรค์เป็นหลักใหญ่ ระบบนี้ ปรากฏชัดในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส และผลจากแนวความคิดในระบบนี้ก็คือ

1) ตามทฤษฎีนี้ลิขสิทธิ์คือสิทธิตามธรรมชาติ เป็นสิทธิเด็ดขาดไม่มีข้อจำกัด และถาวร แต่ในทางปฏิบัติมีข้อจำกัดคือ ธรรมสิทธิจะปรากฏอยู่ในลักษณะถาวรอย่างน้อย 50 ปี นับแต่ผู้ประพันธ์ตาย จึงจะเป็นสิ่งที่ชอบธรรม ซึ่งประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้นำมาใช้และแม้ว่าใน ทางทฤษฎีดังกล่าวจะถือว่า ธรรมสิทธิถาวรตลอดไป ภายหลังจากสิทธิในทาง เศรษฐกิจยุติลง

²⁹ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 3.

³⁰ Ibid., p. 3.

แต่กฎหมายระหว่างประเทศตามอนุสัญญากรุงเบอร์น ปี ค.ศ. 1967 ได้บัญญัติรับรองว่า
 ธรรมลิขิตมีอายุ เท่ากับอายุคุ้มครองในทางเศรษฐกิจ

2) ธรรมลิขิต เป็นสิทธิสำคัญจึงไม่อาจโอนให้แก่กันได้ ทั้งนี้สืบเนื่องจาก
 เหตุผลที่ต้องการคุ้มครองผู้สร้างสรรค์ให้พ้นจากแรงกดดันในทางพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในระยะแรกของการประกอบอาชีพของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งอาจทำให้ผู้สร้างสรรค์รับแรงกดดัน
 ไม่ได้

3) การทำสัญญาระหว่างผู้สร้างสรรค์และผู้พิมพ์หรือผู้ลงทุนอื่น ๆ จะต้อง
 อยู่ในลักษณะพิเศษคือ คุ้มครองผู้สร้างสรรค์ซึ่งเป็นผู้อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ

4) ข้อจำกัดของผู้สร้างสรรค์ เช่นการบังคับอนุญาตให้ใช้ลิขิต (compulsory
 licences) จะยอมรับได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้นเท่านั้น

5) ลิขิตของผู้ประพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 นี้ เป็นลิขิตธรรมดาที่
 เป็นลักษณะปัจเจกชน ดังนั้น จึงเป็นลิขิตที่เกิดขึ้นกับปัจเจกชนเท่านั้น ไม่อาจเกิดขึ้นแก่
 นิติบุคคลหรือบริษัทที่เป็นผู้สร้างภาพยนตร์ หรือผู้ผลิตแผ่นเสียง หรือผู้ทำการกระจายเสียง และ
 นิติบุคคลเหล่านี้ไม่อาจเป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งผลเช่นนี้ตามระบบกฎหมายฝรั่งเศสก็คือ บริษัทผู้สร้าง
 ภาพยนตร์ ผู้ผลิตแผ่นเสียงจะต้องได้รับลิขิตเป็นจำนวนมากจากบุคคลแต่ละคนที่เป็นผู้ประพันธ์
 เช่นมือกลองและผู้คิดค้อภาพยนตร์ นักแสดง ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม ระบบนี้ในประเทศฝรั่งเศส
 ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายว่าด้วยการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม สำหรับกรณีเกี่ยวกับการ
 กระจายเสียงจะได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายมหาชน แต่กฎหมายประเทศอื่น ๆ ในภาค
 พื้นยุโรป นิติบุคคลจะได้รับความคุ้มครองภายใต้บทบัญญัติว่าด้วย "ลิขิตข้างเคียง"

ในระบบลิขิตของผู้ประพันธ์นี้ตามประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากการปฏิบัติในฝรั่งเศส
 กฎหมายฝรั่งเศสจึงเป็นระบบที่เน้นหนักในเรื่องนี้ ส่วนประเทศอื่น ๆ เช่นอิตาลี ออสเตรเลีย
 เยอรมัน สเปน ปอร์ตุเกสต่างรับเอาแนวความคิดจากลิขิตของผู้ประพันธ์ในระดับที่แตกต่างกัน
 ออกไป³¹

³¹ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring
 Rights, pp. 6-7.

3.2 ระบบแบ่งไกลแซกซอนหรือระบบลิขสิทธิ์ในการทำสำเนา (The Anglo-Saxon or Copyright System) เป็นระบบที่แตกต่างไปจากระบบลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์ เพราะเป็นระบบที่มุ่งหมายต่อสิทธิที่จะประกันมิให้เกิดการคัดลอก หรือทำสำเนา (Copy) คอ์วัตถุที่เป็นตัวคน กล่าวคือ มุ่งหมายคุ้มครองเจ้าของลิขสิทธิ์จากการทำซ้ำของบุคคลอื่นอันถือได้ว่าเป็นระบบแนวความคิดในทางนิเสธ (Negative) ซึ่งผู้สร้างสรรค์งานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิในการห้ามมิให้บุคคลอื่นมากระทำซ้ำ ซึ่งงานลิขสิทธิ์ของคนที่ได้ก่อกำขึ้นมาเป็นรูปร่าง จึงเป็นการเน้นที่ตัววัตถุที่เป็นที่รองรับแห่งลิขสิทธิ์

แนวความคิดของระบบนี้เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษตามกฎหมาย Statute of Queen Anne ปี ค.ศ. 1709 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ออกมาเพื่อคุ้มครองการลงทุนของผู้ขายหนังสือที่ทำหน้าที่อย่างผู้พิมพ์โฆษณา โดยมีเหตุผลทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุผลหลักและกฎหมายลิขสิทธิ์ในระบบนี้ไม่ประสบความสำเร็จในความมุ่งยากในการที่จะขยายความคิดดังกล่าวนี้จากศตวรรษที่ 18 มาจนถึงยุคศตวรรษที่ 20 อันเป็นยุคของเทคโนโลยีสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องภาพยนตร์ แผ่นเสียงและการกระจายเสียงมารวมกันเข้ากับงานประพันธ์ กล่าวคือ ไม่มีความมุ่งยากในการนำเอาผู้สร้างภาพยนตร์ ผู้ทำแผ่นเสียง และองค์กรกระจายเสียงรวมเข้าอยู่ในระบบลิขสิทธิ์ ซึ่งตรงข้ามกับระบบ "ลิขสิทธิผู้ประพันธ์" ที่แก้ไขปัญหา โดยนำเอาเรื่องลิขสิทธิข้างเคียงมาใช้กับกรณีผู้แสดง ผู้ทำแผ่นเสียง หรือผู้กระจายเสียง ซึ่งหมายความว่าลิขสิทธิ เช่นนี้ เป็นลิขสิทธิที่ข้างเคียงกับลิขสิทธิของผู้ประพันธ์

นอกจากนี้การที่พิจารณาถึงเหตุผลในทาง เศรษฐกิจ เป็นหลักสำหรับระบบลิขสิทธิในการทำสำเนา เป็นผลให้บริษัทหรือนิติบุคคลเป็นผู้ทรงลิขสิทธิคนแรกได้ในกรณีของงานภาพยนตร์ แผ่นเสียงหรือการกระจายเสียงซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากระบบลิขสิทธิของผู้ประพันธ์ แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศในภาคพื้นยุโรปบางประเทศ เช่นเยอรมัน ออสเตรีย แม้จะมีระบบกฎหมายตามแนวความคิดของระบบลิขสิทธิของผู้ประพันธ์ แต่ในบางเรื่องได้คัดลอกตามระบบลิขสิทธิในการทำสำเนา มากกว่าการคัดลอกตามระบบของฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการให้ผู้แสดง ผู้ทำแผ่นเสียงและองค์กรผู้กระจายเสียงมีลิขสิทธิที่เรียกว่า "ลิขสิทธิข้างเคียง" ซึ่งถือว่าเป็นลิขสิทธิแต่ผู้เดียวที่ข้างเคียงกับลิขสิทธิในการทำสำเนา และไม่พิจารณาว่าลิขสิทธิเหล่านี้ เมื่อเริ่มต้นจากนิติบุคคลแล้วจะเป็นข้อห้ามของกฎหมาย

ระบบสิทธิในการทำสำเนาไม่ได้รับรองสิทธิทางจิตใจหรือธรรมสิทธิไว้อย่างเจาะจง แต่หนทางที่แก้ไขบางอย่างสำหรับธรรมสิทธิให้แก่ผู้ประพันธ์ เป็น เรื่องที่มีได้อยู่ในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์แต่ปรากฏตามกฎหมายอื่น ๆ ทั่วไป เช่นการหมิ่นประมาท (defamation) ถ้าหากเป็นการกระทำที่เสียชื่อเสียงเกียรติยศแก่ผู้ประพันธ์ และการผิดข้อสัญญาตามที่ตกลงกันไว้หรือละเมิดหน้าที่ที่ได้รับความไว้วางใจ (breach of trust) ถ้าเป็นการละเมิดสิทธิในการนำออกโฆษณาของผู้ประพันธ์หรือกรณีที่เกิดในเรื่องลงขาย (passing off) เพราะจำเลยพยายามทำใหม่หาชน เข้าใจผิดว่าจำเลย เป็นผู้ประพันธ์งานของโจทก์³² หรือ เป็นความผิดภายใต้กฎหมายแห่งและ อาญาหรือกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันอันไม่ เป็นธรรมและกฎหมาย เกี่ยวด้วยสิทธิเฉพาะตัว (right of privacy)³³

การพิจารณาในเชิงปรัชญาระหว่างความแตกต่างของระบบสิทธิของผู้ประพันธ์ ซึ่งอิงหลักปัจเจกชนนิยม และระบบสิทธิในการทำสำเนา ซึ่งเน้นหลักการหาประโยชน์ เป็นความแตกต่างในหลักการขั้นพื้นฐาน แต่ในทางปฏิบัติความแตกต่างนั้นไม่แตกต่างกันมาก เพราะตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ทั้งสองระบบสร้างขึ้นจากระบบของสิทธิที่ถูกละทิ้งไปในศตวรรษที่ 18 และกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรปได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ในกฎหมายปี ค.ศ. 1793 ในขณะที่ประเทศอังกฤษหรือระบบกฎหมายแองโกลแซกซอนเดินตามหลักการของกฎหมาย Statute of Queen Anne ปีค.ศ. 1709 แต่เมื่อถึงสมัยศตวรรษที่ 19 ความจำเป็นทางหาประโยชน์ได้ทำให้ผู้นำทั้งสองระบบ คืออังกฤษและฝรั่งเศส เข้าเป็นสมาชิกผู้ก่อตั้งสหภาพเบอร์นในปี ค.ศ. 1886 ลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศได้รับการประนีประนอมระหว่างสองระบบ ประเทศส่วนใหญ่ที่ใช้ "ระบบสิทธิของผู้ประพันธ์" ก็ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญากรุง เบอร์นและประเทศที่ใช้ "ระบบสิทธิในการทำสำเนา" ก็ให้สัตยาบันเช่นกัน การประนีประนอม เช่นนี้จะเห็นได้จากตัวอย่างในประเทศอังกฤษ ซึ่งปรากฏตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการธิการ Whitford

³² Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, pp. 7-9.

³³ UNESCO, The ABC of Copyright, p. 23.

ในปี ค.ศ. 1977 ที่ให้นำบทบัญญัติที่เหมาะสมสำหรับสิทธิในทางจิตใจ หรือกรรมสิทธิให้อยู่ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ ดังนั้น ภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์ลินที่ได้รวบรวมเอาระบบความคิดทั้งสองระบบมาอยู่รวมกันจึงเป็นผลให้กฎหมายลิขสิทธิ์มีความเข้มแข็งขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ³⁴

3.3 ระบบสังคมนิยม (Socialist System) ประเทศสหภาพโซเวียตใช้หลักกฎหมายระบบนี้ โดยตั้งอยู่บนทฤษฎีสังคมนิยม ซึ่งเน้นถึงความสำคัญในทางสังคมของผู้ประพันธ์หรือผู้สร้างสรรค์งาน โดยอ้างว่าผู้ประพันธ์หรือผู้สร้างสรรค์งาน เป็นตัวแทนและเป็นผู้แสดงออกซึ่งความคิดและชีวิตของสังคมนิยมระบบลิขสิทธิ์ถือว่าเป็น เครื่องมือในการจัดกระบวนการทางวัฒนธรรม เพราะว่าผลประโยชน์ของสังคมมีความสำคัญที่สุด และไม่ว่ากรณีใด ๆ ผลประโยชน์ของสังคมจะอยู่เหนือผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์งาน และเมื่อใดที่ผลประโยชน์ของเอกชนขัดกับผลประโยชน์ของสังคมต้องถือประโยชน์ของสังคมสำคัญกว่า ดังนั้น สิทธิในเชิงเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์งาน หรือเจ้าของลิขสิทธิ์จะมีอยู่น้อยกว่าในระบบของกลุ่มประเทศตะวันตก เพราะการจัดพิมพ์หนังสือหรือการนำเอางานสร้างสรรค์ออกโฆษณาทางสื่อสารมวลชน งานสร้างสรรค์เหล่านั้นจะต้องอยู่ในการควบคุมของรัฐหรือองค์กรของรัฐ เป็นผู้ดำเนินการ ผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้รับค่าตอบแทนจากการสร้างสรรค์งานดังกล่าว แต่ถ้าเป็นการโฆษณาต่อประชาชนในลักษณะรูปอื่น เช่นการแสดงในโรงละครผู้สร้างสรรค์งานอาจจะได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามระบบลิขสิทธิ์ระบบนี้ยังกำหนดให้กรรมสิทธิหรือสิทธิทางจิตใจในงานสร้างสรรค์นั้น ๆ เช่นสิทธิของผู้สร้างสรรค์งานที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นทำให้งานของเขาเสื่อมเสียคุณภาพ

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบลิขสิทธิ์นี้คือ ประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ แต่ในยุโรปตะวันออกมีลักษณะผสมระหว่างกฎหมายของสหภาพโซเวียตกับกฎหมายระบบภาคพื้นยุโรป³⁵

³⁴Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 9.

³⁵Ibid., p. 10.

3.4 ระบบกฎหมายของประเทศกำลังพัฒนา (The system of the developing countries) ระบบกฎหมายของประเทศกำลังพัฒนาถูกจัดให้อยู่ในอีกระบบหนึ่ง เหตุผลเนื่องจากระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้รับอิทธิพลจากอนุสัญญากรุงเบอร์นและอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (U.C.C.) แต่อย่างไรก็ตามประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักเป็นประเทศที่เคยตกเป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคมของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสมาก่อน ฉะนั้นจึงเป็นผลให้ประเทศทั้งหลายที่เป็นเมืองขึ้นมักมีกฎหมายในรูปแบบลักษณะ เช่น เดียวกันกับกฎหมายเมืองแม่ เช่น ในประเทศอินเดีย กฎหมายลิขสิทธิ์ ปี ค.ศ. 1957 จะเป็นลักษณะอย่างเดียวกับประเทศอังกฤษ หรือประเทศในกลุ่มประเทศอเมริกาใต้ กฎหมายลิขสิทธิ์จะเหมือนกับประเทศฝรั่งเศสหรือระบบภาคพื้นยุโรป เป็นต้น³⁶

4. ระบบกฎหมายไทย

ระบบลิขสิทธิ์ในประเทศไทยนั้นมีแนวความคิดเริ่มต้นในการคุ้มครองสิทธิสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานในด้านวรรณกรรมและศิลปกรรมปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตามข้อความในกฎหมายเทียรบาลและสิบ เนื่องจากกันมาจนมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏตามกฎหมายตราสามดวง เป็นข้อความตอนหนึ่งว่า "อนึ่งผู้ใดทำเทียมเครื่องต้น³⁷ โทษตัดมือคองข้อ"³⁸

สำหรับกฎหมายที่ปรากฏชัดแจ้งเกี่ยวกับลิขสิทธิ์อย่างแท้จริง เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อรศ. 111 โดยอยู่ในรูปของ "ประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ" ลงวันที่ 20 กันยายน ร.ศ. 111 ห้ามคัดลอกบทความต่าง ๆ ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณวิเศษไปพิมพ์เป็นหนังสือ เพราะบรรดาบทความต่าง ๆ เป็นเรื่องที่กรรมการและสมาชิกแต่งขึ้นและลงพิมพ์ ซึ่งมีบุคคลอื่นนำเอาไปพิมพ์

³⁶ Ibid., p. 11.

³⁷ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำว่า "เครื่องต้น" ว่าเครื่องทรงสำหรับกษัตริย์ สิ่งของที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้และเสวย.

³⁸ นันทนา เนตรนพรัตน์, "แนวความคิดในเรื่องระบบลิขสิทธิ์ในสังคมไทยในอดีต," เอกสารเผยแพร่ลิขสิทธิ์, 4 (มกราคม 2526) : 4-7.

ลงหนังสือโดยมิได้รับอนุญาต ซึ่งปรากฏเป็นข้อความตอนหนึ่งว่า "ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปห้ามมิให้ผู้ใดเอาเรื่องความต่าง ๆ ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือชีวประวัติพิเศษแล้ว แต่ปีก่อน ๆ และปีนี้ทั้งมิได้ไปพิมพ์ เป็นหนังสือเล่มหรือหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใด นอกจากขออนุญาตต่อกรมศิลปากรได้แล้วนั้นเป็นอันขาด"

ประกาศของพระสมุทวชิรญาณเน้นกฎหมายที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ให้เฉพาะ เรื่องที่ลงพิมพ์ในหนังสือชีวประวัติพิเศษและคุ้มครองเฉพาะสมาชิกยังมิได้ เป็นการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในลักษณะทั่วไปจนกระทั่งปี ร.ศ. 120 เมื่อกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงแต่งตำรากฎหมายราชบุรีขึ้นและจัดพิมพ์เป็นสมุดหนังสือกฎหมายราชบุรีขึ้นเป็น 2 เล่ม ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานและความรู้ความสามารถในการรวบรวมบทบัญญัติของกฎหมายและเขียนคำอธิบาย ซึ่งเป็นงานที่มีคุณประโยชน์ต่อการศึกษา กฎหมายสมัยนั้นเป็นอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว อาจมีบุคคลคัดลอกพิมพ์จำหน่ายอื่นทำให้เสื่อมสิทธิของพระองค์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่ผู้แต่งหนังสือโดยทั่วไป³⁹ และกฎหมายที่ตราขึ้นในครั้งนี้ก็คือพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) โดยมีคถิตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษในสมัยแรก ๆ เป็นแบบ⁴⁰ ซึ่งเนื้อหาของพระราชบัญญัติฉบับนี้แม้ให้การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในลักษณะทั่วไป แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะในงานหนังสือเท่านั้น มิได้ให้ลิขสิทธิ์แก่งานวรรณกรรมหรือศิลปกรรมอื่น ๆ ด้วย ทั้งยังจำกัดให้ลิขสิทธิ์เฉพาะหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในราชอาณาจักรและจำหน่ายครั้งแรกในราชอาณาจักรเท่านั้น โดยจะต้องนำมาให้เจ้าพนักงานจดทะเบียนภายใน 12 เดือนนับแต่ได้พิมพ์จำหน่ายด้วย การละเมิดลิขสิทธิ์จะถือเป็นเพียงความผิดทางแพ่งเท่านั้น ห้ามมิบทลงโทษทางอาญาไม่

³⁹ ชวลิต อรรถศาสตร์, "ลิขสิทธิ์ภายในประเทศ", วารสารกฎหมาย

9 (มิถุนายน 2527) : 128-129.

⁴⁰ สุรัตน์ นุ่มนนท์, "ลิขสิทธิ์", วารสารมนุษยศาสตร์ 3 (เมษายน 2515) : 18.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2457 ได้มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 ซึ่งมีสาระสำคัญบางประการคือ

(1) ขยายความหมายคำว่า "หนังสือ" ให้กว้างออกไปถึงกระดาษพิมพ์บทเพลง แผนที่หรือแบบตัวอย่าง หรือเรื่องละครต่าง ๆ และดนตรีต่าง ๆ ด้วย

(2) จำกัดมิให้ลิขสิทธิ์แก่หนังสือซึ่งมีบังควรจะเอาออกขายโดยเหตุที่เป็นเรื่องหยาบคาย เรื่องลบลู่ทุหมิ่นศาสนา เรื่องยุยงให้เกิดจลาจล หรือ เรื่องที่กล่าวคำเท็จเพื่อประสงค์จะหลอกลวงให้ประชาชนหลงเชื่อต่าง ๆ

(3) กำหนดให้ผู้ที่จะได้ลิขสิทธิ์ต้องเขียนแทรกข้อความลงในหนังสือที่จะร้องขอลิขสิทธิ์ไว้ตรงที่หน้าหนังสือ หรือที่ในปกหน้าสมุด หรือส่วนใด ๆ ของสมุดที่จะแลเห็นได้โดยง่าย เป็นคำว่า "มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ"

(4) วางบทสันนิษฐานการละเมิดลิขสิทธิ์และความเสียหายของผู้ทรงลิขสิทธิ์ไว้ว่า ในคดีละเมิดลิขสิทธิ์นั้น ผู้ทรงลิขสิทธิ์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้นโดยแท้นั้นเลย ให้ศาลพอใจเพียงว่าความเสียหายนั้นอาจจะเกิดขึ้นได้เสมอทั้งใจทักหาจำเป็นจะต้องพิสูจน์ว่าการล่วงละเมิดลิขสิทธิ์นั้นได้เป็นไปโดยการกลั่นแกล้งไม่ และแม้ความเจตนาสุจริตก็จะมีผลที่เป็นเหตุให้แก้ตัวได้ ทั้งจะต้องเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าผู้ล่วงละเมิดลิขสิทธิ์นั้นมีเจตนาร้ายที่จะให้เกิดความเสียหายขึ้น⁴¹

ในปี พ.ศ. 2474 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมระหว่างประเทศ ซึ่งจัดทำขึ้น ณ กรุงเบอร์ลิน จึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายใหม่เพื่อรองรับอนุสัญญากรุงเบอร์ลินดังกล่าว ดังนั้น การยกร่างกฎหมายใหม่จึงยกร่างขึ้นเป็นภาษาอังกฤษก่อน เพราะต้องรับเอาถ้อยคำสำนวนภาษาอังกฤษมาจากอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยภายหลัง⁴² กฎหมายที่ร่างใหม่และประกาศใช้นี้คือ

⁴¹ จรัญ ภักดีธนากุล, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521" ตุลหาท 30 (กันยายน-ตุลาคม 2526) : 89-90.

⁴² ชวลิต อัครศาสตร์, "ลิขสิทธิ์ภายในประเทศ", หน้า 131.

พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ซึ่งพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ได้ขยายการคุ้มครองไปถึงงานที่สร้างขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณกรรมและศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์และแผนกศิลป์ เช่นสมุด หนังสือต่าง ๆ ปาฐกถา นาฏกรรม คนตรี สถาปัตยกรรม ถ่ายภาพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้กำหนดการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์งาน โดยกำหนดว่างานนั้นจะได้ลิขสิทธิ์ต่อ เมื่อได้โฆษณาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และถ้าหากงานนั้นมีได้โฆษณาผู้ประพันธ์ต้อง เป็นผู้สัญชาติไทยหรือมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร ซึ่งงานนั้นไม่ต้องนำไปจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่เหมือนกฎหมายเก่า และยังกำหนดสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ให้มีสิทธิแต่ผู้เดียวในการที่จะทำขึ้นหรือทำซ้ำ ซึ่งวรรณกรรมหรือศิลปกรรมไม่ว่าจะทำในรูปร่างอย่างไร การคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติฯ นี้ ให้ความคุ้มครองตลอดชีวิตของผู้ประพันธ์ และให้มีต่อไปอีกเป็นเวลา 30 ปี นับแต่ผู้ประพันธ์ถึงแก่กรรม การละเมิดลิขสิทธิ์โดยมิได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์มีโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญา และได้บัญญัติหลักเกณฑ์การคุ้มครองลิขสิทธิ์ต่างประเทศไว้ด้วย

พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 นับว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ที่สมบูรณ์ที่สุดฉบับแรกของประเทศไทยและมีผลใช้บังคับถึง 47 ปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2516 สภานิติบัญญัติในสมัยนั้น ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ

1. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้พัฒนาการไปอย่างรวดเร็วจึงเป็นผลให้กฎหมายฉบับดังกล่าวล้าสมัย การให้ความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ไม่อาจเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย เพราะงานในแผนกวิทยาศาสตร์และแผนกศิลป์ได้ปรากฏออกมาในรูปแบบใหม่ ๆ ตามวิธีการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ พระราชบัญญัติฯ ฉบับดังกล่าวนี้จึงไม่อาจให้ความคุ้มครองถึงงานใหม่ ๆ เหล่านั้นได้เลย
2. เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจทำให้ค่าของเงินลดลงอย่างมาก เป็นผลให้บทลงโทษตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ซึ่งมีแค่เพียงโทษปรับสถานเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะเป็นมาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว

การแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติใหม่ในวันที่ 17 ธันวาคม 2521 และยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เสีย ซึ่ง

พระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521" อันเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ให้การคุ้มครองงานได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และกำหนดโทษทางอาญาให้สูงขึ้น เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์

ตามประวัติศาสตร์ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทยที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย เริ่มต้นมีระบบที่สมบูรณ์จากอิทธิพลของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ซึ่งปรากฏตามพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ด้วยเหตุนี้ลักษณะระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย จึงมิได้เน้นถึงระบบใดระบบหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นระบบผสม เช่นเดียวกับระบบตามอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน เพราะอนุสัญญากรุงเบอร์ลินดังกล่าวนี้เป็นอนุสัญญาที่เกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของระบบกฎหมายในกลุ่มประเทศแองโกลแซกซอนและกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป นอกจากนี้ประเทศไทยไม่เคยตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของประเทศใดมาก่อน จึงมีความอิสระในการที่จะนำเอาหลักเกณฑ์ในระบบกฎหมายระบบใดระบบหนึ่งหรือหลายระบบที่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาบัญญัติเป็นกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันนี้กฎหมายระบบลิขสิทธิ์ของประเทศส่วนใหญ่ทั้งหลายต่างมีแนวโน้มไปในทางที่จะเป็นระบบผสมตามอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ทั้งนี้ เพราะอนุสัญญาดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ซึ่งประเทศภาคีได้ร่วมกันได้เถียงและกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบลิขสิทธิ์ ดังนั้น การกลั่นกรองปัญหาาร่วมกันในระบบลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ จึงเป็นการก่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในบรรดาประเทศภาคีและประเทศที่กำลังจะเข้าเป็นภาคี อันเป็นผลให้กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศทั่วโลกมีลักษณะเหมือนกันมากขึ้นทุกที⁴³

5. ลักษณะของกฎหมายลิขสิทธิ์โดยทั่วไป

5.1 ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ลักษณะของลิขสิทธิ์ยอมรับกันว่าเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งตามความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 99⁴⁴ โดยหมายถึงทรัพย์สินหรือวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ซึ่งความหมาย

⁴³ โปรดดูรายละเอียดข้างต้นในหัวข้อ 1.4 และ 3.2

⁴⁴ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., "ลิขสิทธิ์ของผู้แต่งหนังสือ", บทบัญญัติ, 25 (ตอนที่ 2 พ.ศ. 2511) : 240-242.

ของคำว่า "ถือเอาได้" ในที่นี้หมายถึงการถือสิทธิ เหนืองานสร้างสรรค์อัน เป็นสิ่งไม่มีรูปร่าง เพราะงานทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากทักษะ ความรู้ และสติปัญญาของผู้สร้างสรรค์จะเป็น เพียงรูปแบบ ทางความคิดที่ผู้สร้างสรรค์ถ่ายทอดให้ปรากฏ เป็นที่รับรู้กันได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยอาศัย ทางภาพเสียงหรือสัญลักษณ์ ตัวอักษร ฯลฯ หรือสิ่งที่สามารถสื่อสารให้สัมผัสรับรู้ได้ในทางใด ทางหนึ่งเป็นเครื่องสื่อ⁴⁵ กล่าวคือลิขสิทธิ์ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่เจ้าของงานอาจถือสิทธิหวงกัน เพื่อแสวงหาประโยชน์จากงานสร้างสรรค์อันเป็นวัตถุแห่งสิทธิ⁴⁶ เพียงผู้เดียว

5.2 ลิขสิทธิ์ เป็นสิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive Right) ลักษณะสิทธิ เช่นนี้สืบเนื่อง มาจากการยอมรับว่าลิขสิทธิ์คือทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ลักษณะในทางทรัพย์สิน เจ้าของทรัพย์สินจึง เป็นผู้มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะใช้สอย จำหน่ายหรือแสวงหาประโยชน์อย่างใด ๆ จากทรัพย์สินที่ตนได้ ใช้ความวิริยะอุตสาหะสร้างขึ้นจากสติปัญญาของตน ในลักษณะ เช่นนี้ผู้สร้างสรรค์หรือ เจ้าของ ลิขสิทธิ์จึงควรได้รับสิทธิแต่ผู้เดียว (exclusive right) ในการตัดสินใจ เพื่อ กระทำต่องานสร้างสรรค์ของตนไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการทำซ้ำ ในการนำออกโฆษณา หรือนำงาน นั้นออกเผยแพร่ หรือดัดแปลงงานของตน หรือด้วยวิธีการอื่นใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง⁴⁷ ซึ่งสิทธิ ในลักษณะนี้ เป็น เหตุให้ลิขสิทธิ์ เป็นสิทธิ ในทางนี้ เสมอ⁴⁸ ทั้งนี้ เพราะ เหตุที่ เจ้าของ ลิขสิทธิ์

⁴⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, "การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในกฎหมายไทย," วารสารนิติศาสตร์ 13 (2526) : 1-8.

⁴⁶ วัตถุแห่งสิทธิในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์แตกต่างจากวัตถุแห่งสิทธิในทางกรรมสิทธิ์ใน ลักษณะที่สำคัญคือ วัตถุแห่งสิทธิในทางกรรมสิทธิ์ เป็นวัตถุมีรูปร่างตัวอย่าง เช่น นาย ก. เป็น ผู้ ประพันธ์นวนิยายขึ้นเรื่องหนึ่ง นาย ก.ถือสิทธิจากงานประพันธ์ เรื่องนั้นโดยมีสิทธิทำซ้ำนำออก โฆษณาหรือดัดแปลงนวนิยายเรื่องนั้นได้ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ถ้านาย ก. เป็นเพียงผู้ซื้อนวนิยาย เล่มหนึ่งจากร้านหนังสือ นาย ก.ได้กรรมสิทธิความเป็น เจ้าของหนังสือเล่มนั้น แต่ไม่มีสิทธิที่จะนำ เอานวนิยายเรื่องนั้นไปทำการคัดลอก ทำซ้ำ นำออกโฆษณาหรือดัดแปลง.

⁴⁷ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า "ลิขสิทธิ์" หมายความว่า สิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น.

⁴⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ, "ปัญหาเรื่องลิขสิทธิ์ในการแปลหนังสือหรือคำร่าต่างประเทศ," วารสารกฎหมาย 3 (มกราคม-เมษายน 2520) : 84-85.

หรือผู้สร้างสรรค์ได้สิทธิเด็ดขาดเช่นนี้ถือว่าเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้สร้างสรรค์มีสิทธิในการห้ามมิให้บุคคลอื่นมากระทำซ้ำ นำออก โฆษณา ดัดแปลง หรือกระทำการอื่นใดต่องานลิขสิทธิ์ของตน

ลิขสิทธิ์แต่ผู้เดียวของผู้สร้างสรรค์งานตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นสิทธิที่อยู่บนแนวความคิดปรัชญาในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่⁴⁹ ดังนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์จึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อคุ้มครองผู้สร้างสรรค์งานด้วยการผูกมัดผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ โดยให้บุคคลทั่วไปเคารพสิทธิของผู้สร้างสรรค์งานประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คือการกำหนดสิทธิให้ผู้สร้างสรรค์ได้ประโยชน์ตอบแทน หรือรางวัล ซึ่งเท่ากับ เป็นการสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมต่อไป

5.3 สิทธิในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นสิทธิ (Multiple Right) ลักษณะสิทธิ เช่นนี้มาจากผลทางเทคโนโลยีได้มีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วและมีการสื่อสารมวลชนที่สลับซับซ้อน ทำให้กระบวนการผลิตงานสร้างสรรค์ในระบบลิขสิทธิ์ เกิดเป็นลักษณะกลุ่มแห่งลิขสิทธิ์ขึ้นสำหรับงานชิ้นหนึ่ง ซึ่งอาจโอนหรืออนุญาตให้ใช้ร่วมกันทั้งหมด หรือแยกออกจากกันโดยจำนวนชนิดของงานจะตกอยู่ในการคุ้มครองของระบบลิขสิทธิ์ และลักษณะขอบข่ายแห่งลิขสิทธิ์ที่จะขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตัวอย่างเช่นงานภาพยนตร์ ลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ เรื่องหนึ่งอาจ เป็นกลุ่มแห่งสิทธิในงานวรรณกรรมที่เกี่ยวกับ เรื่องที่ประพันธ์หรือบทภาพยนตร์และงานดนตรีกรรมที่เกี่ยวกับดนตรีประกอบการแสดง รวมทั้งงานนาฏกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางภาพยนตร์นั้น ๆ หรือสิทธิของนักแสดงในภาพยนตร์ เป็นต้น⁵⁰

5.4 ลิขสิทธิ์มีความแตกต่างกับทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น ๆ อย่างไร นอกจากลิขสิทธิ์ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ยังมีสิทธิในเครื่องหมายการค้าและสิทธิบัตรที่ถูกกำหนดให้เป็นทรัพย์สินในทางปัญญา แต่มีความแตกต่างกับลิขสิทธิ์ดังนี้

⁴⁹ ไปรตดูรายละเอียดข้างต้น หัวข้อ 2.2.

⁵⁰ Stephen M. Stewart, International Copyright and Neighbouring Rights, p. 5.

5.4.1 ความแตกต่างของลิขสิทธิ์กับ เครื่องหมายการค้า

1. ลิขสิทธิ์ เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวในงานทางศิลปวรรณคดีและวิทยาการ แต่สิทธิ ในเครื่องหมายการค้าเป็นสิทธิแต่ผู้เดียวใน เครื่องหมายที่ใช้สำหรับสื่อข้อเท็จจริงว่า ใคร เป็นผู้ผลิตสินค้านั้น ๆ นั่นคือลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวในงานที่ใช้ เป็น เครื่องสื่อ " ความหมาย" ทางศิลปวรรณคดีและวิทยาการ ส่วนสิทธิในเครื่องหมายการค้าเป็นสิทธิใน เครื่องสื่อ " ข้อเท็จจริง" ว่าใครเป็นผู้ผลิตสินค้านั้น⁵¹ ความแตกต่างลักษณะนี้พิจารณาจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 4 เปรียบเทียบกับบทพระราชบัญญัติ เครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2484 มาตรา 3 กล่าวคือ "งาน" อันเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์หมายถึง

"งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม ทัศนศิลป์ ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดอัน เป็นงานในแขนง วรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ"

ส่วน เครื่องหมายการค้า วัตถุแห่งสิทธิใน เครื่องหมายการค้า นั้น หมายถึง

"เครื่องหมายซึ่งใช้หรือจะใช้ เป็นที่หมายหรือ เกี่ยวข้องกับสินค้า เพื่อสำแดงว่าสินค้านั้น ๆ เป็นสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้า โดยได้ทำขึ้นโดยการเลือก โดยการให้คำรับรอง โดยการทำการค้าขายสินค้านั้น หรือโดย เป็นผู้เสนอขาย"

ในกรณีนี้ ศาลฎีกาของไทยได้เคยพิจารณาพิพากษาวางบรรทัดฐาน ไว้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 368/2517 พิพากษาว่า "ลิขสิทธิ์ในศิลปกรรมที่จะมีขึ้นได้ ต้อง เป็น ศิลปกรรมที่ได้ทำขึ้นในแผนกศิลปะ เช่นรูปศิลปะ รูปเคารพ เอกสารทำนอง (รูปซูเปอร์แมนของโจทก์ ซึ่ง เป็นรูปคนสวม เสื้อคลุมยื่นเท้าเอว) มิใช่รูปศิลปะแต่เป็น เครื่องหมายการค้า สิทธิของโจทก์ก็ เป็นสิทธิใน เครื่องหมายการค้า มิใช่ลิขสิทธิ์ในศิลปกรรม"

2. ลิขสิทธิ์ได้รับการคุ้มครองทันทีโดย เจ้าของลิขสิทธิ์ไม่ต้อง จดทะเบียนลิขสิทธิ์ แต่สิทธิในเครื่องหมายการค้าต้องจดทะเบียนจึงจะได้รับความคุ้มครองตาม

⁵¹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, "การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในกฎหมายไทย", หน้า 9.

กฎหมาย เว้นแต่จะต้องด้วยข้อยกเว้นในกรณีที่จำเลยนำเอาสินค้าของจำเลยไปลงขายว่าเป็นสินค้าของผู้อื่น⁵²

3. ลิขสิทธิ์มุ่งคุ้มครองโดยห้ามการทำซ้ำ ซึ่งสิ่งมีตัวตน (physical material) แต่เครื่องหมายการค้าผู้ทรงสิทธิ์มีสิทธิในการห้ามบุคคลอื่นมิให้ใช้เครื่องหมายการค้าของตน⁵³

4. การโอนสิทธิ์นั้นจะโอนทั้งหมดหรือบางส่วนตลอดอายุหรือไม่ตลอดอายุแห่งสิทธิ์ก็ได้ แต่เครื่องหมายการค้านี้ต้องโอนไปพร้อมทั้งกิจการ และถ้าได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้เป็นชุด ก็จะต้องโอนไปทั้งหมดจะแยกโอนไม่ได้

ส่วนวิธีการ โอนสิทธิ์นั้น เพียงแต่ทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนหรือผู้แทนก็สมบูรณ์ แต่การโอนเครื่องหมายการค้านี้ จะต้องจดทะเบียนการโอนด้วยเสมอ⁵⁴

5.4.2 ความแตกต่างของลิขสิทธิ์กับสิทธิบัตร

1. ลิขสิทธิ์จะต้องมีองค์ประกอบมูลฐานในลักษณะ originality คืองานนั้นจะต้องมีที่มาหรือมีต้นกำเนิดจากผู้สร้างสรรค์ โดยมิได้ลอกมาจากงานอื่นใด⁵⁵ แต่สิทธิบัตรนั้นไม่ได้พิจารณาเรื่องเช่นนี้ แต่พิจารณาถึงเรื่องของความใหม่ หรือ novelty นั่นคือเป็นการประดิษฐ์สิ่งใหม่ซึ่งไม่ใช่งานที่ปรากฏอยู่แล้ว มีขั้นตอนการประดิษฐ์สูงขึ้น และสามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม ทั้งจะต้องเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่เป็นที่ประจักษ์โดยง่ายแก่บุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้น⁵⁶ ดังนั้น แม้ว่าจะ เป็นงานที่ผู้อื่นเคยสร้างมาแล้ว

⁵² พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2484 มาตรา 29 วรรค 2.

⁵³ มานะ พิทยาภรณ์, ดร., คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมกฎหมายสิทธิบัตร และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2517), หน้า 3.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁵⁵ ไปรคฤพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า "ผู้สร้างสรรค์ หมายถึง "ผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานโดยความคิดริเริ่มของตนเอง".

⁵⁶ ไปรคฤพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 5,6,7.

แต่ถ้าหากมีความใหม่สำหรับงานที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นั้นก็ถือว่าได้รับการคุ้มครองในสิทธิบัตรสำหรับความใหม่ในงานที่ได้เคยมีผู้อื่นสร้างมาแล้ว

2. ลิขสิทธิ์คุ้มครองในเรื่องศิลปะวรรณคดีและวิทยาการ แต่สิทธิบัตรคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ (invention) แบบเครื่องใช้ (utility model) และแบบผลิตภัณฑ์ (design)

3. การคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้นมิได้ให้การคุ้มครองในเรื่องความคิด (idea) แต่คุ้มครองการแสดงออกหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม (expression) ส่วนสิทธิบัตรนั้นให้การคุ้มครองความคิดของผู้ประดิษฐ์ (idea of inventor)⁵⁷ ซึ่งความคิดนั้นได้ปรากฏเป็นวัตถุแล้ว

4. ลิขสิทธิ์ได้รับการคุ้มครองทันทีโดยไม่ต้องมีการจดทะเบียน กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองแบบอัตโนมัติ (automatical protection) เว้นแต่กฎหมายบางประเทศ ส่วนสิทธิบัตรนั้นต้องมีการจดทะเบียนจึงจะได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าสิทธิบัตรเป็นเรื่องพิจารณาถึงความใหม่ของสิ่งประดิษฐ์ ดังนั้น ข้อทดสอบสิทธิโดยการจดทะเบียนจึงมีความจำเป็นในการพิจารณาว่า ผู้ที่จดทะเบียนก่อนเท่านั้น เป็นผู้ได้รับสิทธิตามกฎหมาย ส่วนลิขสิทธิ์นั้นพิจารณาจากเรื่องความคิดริเริ่มของผู้สร้างสรรค์ในงานชิ้นหนึ่ง ๆ ดังนั้น เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น การละเมิดลิขสิทธิ์หรือไม่พิสูจน์จากหยานหลักฐานที่ว่างานของจำเลยคัดลอกหรือทำซ้ำจากงานของโจทก์หรือไม่ ถ้าหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าทั้งโจทก์และจำเลยได้สร้างสรรค์งานขึ้นด้วยความคิดริเริ่มของงานอย่างอิสระทั้ง 2 ฝ่าย มิได้มีการลอกเลียน ทำซ้ำซึ่งกันและกัน แม้ว่างานของโจทก์และจำเลยจะมีความเหมือนกัน หรือได้ใช้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งเดียวกัน เพื่องานสร้างสรรค์นั้น ก็ยังถือไม่ได้ว่าจำเลยกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ต่อโจทก์ และจำเลยยังคงได้ลิขสิทธิ์จากงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากทักษะ ความสามารถของเขาเอง ฉะนั้น เมื่อลักษณะลิขสิทธิ์เป็นเช่นนี้ข้อทดสอบสิทธิด้วยวิธีการจดทะเบียนจึงไม่มีความจำเป็นในทางปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม มีบางประเทศยังใช้ระบบจดทะเบียนลิขสิทธิ์อยู่ เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

5. การโอนลิขสิทธิ์ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนโอน แต่การโอนสิทธิบัตรต้องมีการจดทะเบียนโอนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ

⁵⁷ ชาลิต อัครศาสตร์, "ลิขสิทธิ์ภายในประเทศ", หน้า 135.